

un...

¹ L'especialista Paul Lebel a propòsit del cognom *Tupin*, observa: «en Bourgogne, où *tupin* est un 'pot', *Tupin* (comme *Tupinier*) a pu désigner à l'origine un potier» (*Les noms de personne fr.*, 97, n. 4).

Tupiner, V. *taupiner* (TALP) *Tupir*, V. *tap* *Tupitè*, V. *tupè* (TOPAR) *Tuquim*, V. *toquim* (TOCAR) *Tur*, V. *turo*

TURA, argot: Coromines comunicava des del calabós de Montjuïc a Massó i T. (carta de 15-II-1897) com a mots usats pels «peces»: «amb una vanitat infantil, es miren, de tant en tant, les *llauges* (botines) noves, i s'ensorren la *tura* (gorra) fins als ulls»; «m'explicava com presumia els diumenges a la tarda, amb la seva *tura* de can Serrarrica», «la botiga de gorrista de Serrarrica — on anaven a comprar la *tura* (gorra) tots els peces dels patacos de Barcelona», Coromines (*Presons Im.*, 170; *El Perfecte Dandi*, Fr. Soler III, 95). I alguna altra cita en Givanel, BDC VII, 64. Si té raó o no MLWagner (*Notes Ling. Arg. Barc.*, s. v.) en creure que és mutilació de *cobertura*, ni ho nego ni em convenç gaire, tenint en compte que *cobertura* no consta en aquest sentit. Més probable que vingui de l'argot *fr. toiture* «chapeau» que ja s'usava el 1867 (Esnault, *Dict. Hist. de l'Argot*, 606): un *la tuatura*, oït a un apatxe del Poble Sec, els sonaria als peces com si els diguessin *la teua tura*.

Turà, V. *turo* *Turada*, mala grafia de *torada* (TORELL) *Turba*, V. *torba* i *torbar* *Turbamulta*, V. *torbar*

TURBANT, de l'it. *turbante*, i aquest, del turc, *tül-* *bant* o *tülbent* id. (mot d'origen persa). □ 1.ª doc.: 1647, DTo.

«Tiara, cidaris, capitís integumentum, quo Sarraceni vel Turci utuntur». «--- Lo mena a un bosc d'alzines y oliveres, / del munt platxeríós *turbant* gentil, / hont veu entre --- eura y satalia / d'un altar de la Verge el camaril», *Atl.*, Intr., 21c. El punt de partida en definitiva és el persa *dulband* (cpt. de l'irani *band* 'lligam', potser amb l'arrel ieur. DEL- 'tallar, partir'); però a les nacions europees els va arribar des del turc (car en àrab és molt tardà), on la forma més corrent sembla ser *tülbent*, però el N. E. D. cita així mateix, com a formes vulgars en turc, *tülbant*, *tülpant*, *tülipant*, *tolipant*. A la nostra Península pogué arribar des de l'it.; o el fr., on trobem *tolliba* el 1490, *turban* des de 1538, *turban* el 1553 etc.; en it. ja apareix *turbante* el 1487. Vegeu més dades internacionals i cast. [1588] en el DCEC/DECH.

De la citada forma turca *tülipant* ve el nom de la *tulipa*, que segons Busbeck, c. 1560, ja s'aplicava, en turc, a aquesta flor, per la semblança de forma; d'on el fr. ant. *tulipan* (1600), després fr. mod. *tulipe*, ll. mod. *tulipa*, d'on el cat. *tulipa* [1695]; mentre que de la forma francesa *tulipan* sortiren un *tulipà* usat a Ripoll per a una espècie d'escarapella de cintes (1879,

D. Ag.), i el cast. *tulipán* 'tulipa'.

Turbia, no es veu el sign. en la cita que AlCM dóna d'això en Cauliac, però no sembla 'torba'. *Turbiàs* i no pas *Turbies* (AlCM) és el cognom: localitzat a dos poblets immediats al de Turbiàs, NL bascoide a l'Urgellet.

Tòrbid, V. *trobar* *Turbiguera*, V. *trobiguera* *Turbina*, *turbinar*, -inat, *turbínella*, V. *torbar* *Turbit*, V. *terebint* *Turbó* NL, V. *torm*, i cf. *tronar* i *torbar* *Turbonada*, V. *torbar* *Turbot*, nom francès d'una varietat del RÈMOL; d'origen, aquell, germànic *Turbulència*, *turbulent*, V. *torbar* *Turcall*, no hi tal NL a la vall d'Aran sinó *Et Horcall* 'enforcadura' *Turenc*, V. *turo*

TURGENT, pres del ll. *turgens*, -entis, participi actiu de *turgere* 'estar inflat'. □ 1.ª doc.: 1851, Escrig; eds. de Lab. c. 1900.

DERIV.: *Turgència* [id., id.]. *Túrgid* [id., id.]; *turgidesa* [-dea 1851]. *Turgescent*; *turgescència*.

Turíbul, *turifer*, *turiferari*, *turificar*, -ació, V. *fum* *Túrio*, *Turion* NLL, V. *torm* *Turina*, V. *turo* *Turris*, V. *fum* *Turiscar*, V. *tosquirar* (ESQUILAR) *Turisme*, *turista*, *turístic*, V. *tornar* *Turissa*, V. *torissa* (TONDRE) És *Turb* i no pas *Turm* el nom d'aquest puig de l'Urgellet *Turma*, V. *tormo*

TURMALINA, del fr. *tourmaline*, d'origen incert, si bé sembla que és mot de Ceilan, del singalès *tōramalli* 'cornalina'. □ 1.ª doc.: 1868, SLitCosta; en fr. des de 1758, angl. 1759, neerl. 1778, al. 1707. Veg. Skcat, N. E. D., DCEC.

Turmàs, *turmassot*, V. *tormo* *Turmassot*, V. *tordmassot* *Turmeda*, *turmell*, V. *tormo* *Turment*, *turmenta*, *turmentador*, *turmentar*, *turmentós*, V. *tòrcer* *Turnell*, disbarat per *turmell* (TORMO) *Turnella*, V. *trunyella* (TRENA) *Turneràcies*, del nom del gènere *Turnera*, que li fou posat pel de Will. Turner, herborista anglès † 1568 *Turniola*, V. *torniola* (TOR-NAR)

TURO, 'travertí, espècie de tosca', mot germà de l'oc. *tiure*, i de les seves variants regionals *trufe*, *tuve*, *tufe*, que suposen una base comuna *TÜFÖRE, forma del ll. vg. TÜFUS, -ÖRIS, ll. cl. TÖFUS; l'evolució fonètica romànica conduí a *tuv're*, d'on les formes occitanes, i la catalana, tal com SÖBĒRUM donà SURO. □ 1.ª doc.: *Ture* i *tuyre*, 1292.

En un Capbreu d'Argelers de 1292 extracta l'arxiv, en una revisteta de Perpinyà: «al *Cuyre*? = al *Tuyre*, terre (*tuyre* = tuf)» i «4 *ture*, terre; 1 *ture*, ortus, 1 al *ture*, ortus, 1 al *tuyre*» (Cerca 1959, pp. 37, 39); d'aquest *ture* deu venir, com ho prova l'article masculí, el nom de la Verge del Tura a Olot, i del despoblat de Tura, prop de Ribesaltes (a. 1369, CoDoACA XII, 126); no hi ha cap raó per creure-ho pre-romà ni rela-